
Enkele sprokkels over *werken van barmhartigheid* in heden en verleden in Opwijk en Mazenzele

Om niet met dorre cijfers te beginnen wil ik het eerst hebben over het Mazelse 'Sieckhuysplexsken'. Daarna zal het gaan over het goed werk van de 'Tafels van de Heilige Geest'. Vervolgens over het 'Voedingscomité' van tijdens wereldoorlog I om te eindigen met iets van vandaag, het OCMW.

1) Het sieckhuispleksken

In 1974 publiceerde Leo De Nil, destijds burgemeester van Mazenzele, in het weekblad 'De Galm' een reeks artikelen over de historiek van de straten van Mazenzele, onder andere dus ook over de Lepelstraat. (1). Uitvoerig heeft De Nil het in dit artikel over het 'Sieckhuysplexsken' of zoals het ook genoemd werd het 'Laserusplexsken' aan de rand van de Lepelstraat. De oudste vermelding ervan komt uit het Memorie boek van Pastoor Verhasselt uit 1538. Uit Verhasselts schrijven blijkt dat een zekere Wouter Van den Breen met als roepnaam Wouter den Sieckman het Sieckhuis bewoonde. Hij zou in zijn huis zieken verpleegd hebben. Wouter ontving daarvoor van de Tafel van den Heiligen Geest (waarover ik het zoals hierboven gezegd later zal hebben) ieder jaar een paar schoenen, een soort wijde mantel met grote kap en ook nog twee sister rogge (2) en enige mutsaards brandhout. (3) Hij overleed in 1546 en was de laatste 'sieckman' die door de Geestmeesters werd bezoldigd. Ook Pastoor Schaurinck die tijdens de pestjaren 1667-1669 pastoor in Mazenzele was beschreef in zijn Manuaal het Sieckhuis. Leo De Nil dacht uit die beschrijving te mogen opmaken dat naast het door Wouters bewoonde huis enkele in der haast neergezette huisjes stonden waarin de pestlijders werden afgezonderd.

In 1698 zou er op die plek geen woning meer bestaan hebben, wel weerom in 1817. Een zonderling afkomstig uit Opwijk zou daar dan zijn intrek genomen hebben maar op een nacht zou hij door een troep Mazeelaars dood geslagen zijn.

In 1817 zou het ziekhuispleksken aangekocht zijn door Petrus Van Eycken uit Lebbeke die er een woning bouwde voor zijn vrouw A.M. Borgers en hun negen kinderen. Na zijn dood nam zijn zoon Franciscus door iedereen toen gekend als Boerken Van Eyck het huis over.

2) De tafels van de Heilige Geest

In het voorgaande hoofdstuk werd reeds even naar de Tafels van de Heilige Geest verwezen. We gaan er nu wat verder op in. Vanaf de 13de eeuw, misschien reeds vroeger, ontstonden in vele parochies in Vlaanderen maar bij voorbeeld ook in Nederland vormen van armenzorg waarbij dan later vaak ook zorg voor de zieken bij kwam. In het begin was het vooral de Kerk die zich over de armen ontfermde. Vanaf de 14de eeuw echter werd de armenzorg toevertrouwd aan leken die zich groepeerden en zich de 'Tafels van de Heilige Geest' gingen noemen of een andere keer de 'Armenkamers'. Aan de leiding ervan stonden de Heilige Geestmeesters, soms ook armenmeesters genoemd.

Wellicht ook in Opwijk, maar zeker in Mazenzele bestond in de 16de eeuw en misschien ook al vroeger een Heilige Geest tafel. Dat weten we zeker omdat Pastoor Peter Verhasselt in zijn Manuaal er bij herhaling op terug komt. (4)

Zo schrijft hij onder meer dat hij in 1551 in Mazenzele een huis kocht. Het was 'opten driesch' gelegen en paalde aan de goederen van de Heilige Geest. Op een andere bladzijde lezen we dat er zich in Mazenzele een hofstede bevond genaamd Heilige Geeststede die aan de Armentafel toebehoorde. Het was een van de zogenaamde geestelijke huizen die werden beheerd door de Heilig Geestmeesters. Nog op een andere bladzijde staat dit: '*Item den Heyligen Geest van Mazele heeft verhuert metter berrender kerssen haer stede aen den driesch om III Rg. min III st. ende eenen termijn van IX jaren ende ginck inne jaer XXXIX ende dit is*

bleven Jan de Raet ende ic huerde dat jaer het gers tegen Jan de Raet om 10 st. iens in kinessen Willem Plasch ende die tinde verhuerde Peeter vander Juecht'.

Een belangrijke vraag is waar het nodige geld vandaan kwam en wat er concreet mee gedaan werd.

Reeds in de 8ste eeuw had Karel de Grote beslist dat de opbrengst der tienden ten goede moest komen aan de armen. Daarenboven werd bij overlijden vaak een schenking gedaan. Een mooi voorbeeld daarvan is het volgende ons bewaard gebleven document. *'Voor meester Aegidius Guilielmus Crick te Assche is gecompareerd Antoon van der Borcht landbouwer te Maezel als bezitter uit de erfenis van zijn ouders Joannes van der Borcht en Petronella de Valck (akte kaveling notaris de Lantsheere te Opwijk 30 december 1819) van een behuysde hofstede te Maezel, groot 33 roeden 53 ellen, zuyd d'erfgenaemen van Paulus Plas, west Jan Baptist Clauwaert, noord het Sultveldstraetjen met last van een perpetuele rente van 171 guldens 43 centen met jaerlykse rente van 3% op 20 juli ten voordele van den armen van maezel en aangegeven als 128 guldens 57 centen tegen 4%. Nieuwe titel 171 guldens 43 centen met hypotheek op de hofstede; Voor de Armen van Maezel aanvaard door Benedictus Joannes De Smedt, ontvanger der bureelen van Weldaedigheyd der kantons Assche'.*

Een ander voorbeeld van een dergelijke grote schenking deed zich voor in Opwijk. Daar werd op 3 december 1840 een huis verkocht, gekend onder de naam 'het huis Verlat', het huidige gemeentehuis. De nieuwe eigenaar stelde toen het huis *'ten behoeve van het Bureel van Weldadigheid der gemeyne Opwijk ... om te dienen tot stichting van een interigten Godshuys...'* (5) Naast dergelijke grote schenkingen door welstellenden waren ook heelwat kleinere giften door de gewone man geschonken steeds welkom. Wij kunnen ons dat voorstellen doordat naast een lijst van de H. Geestmeesters die van 1541 tot 1572 hier actief waren, ook de *'Kercke en Armen rekeninge van Maesel beginnende met de jaren 1541 en 1542'* bewaard zijn gebleven. Volgen hier enkele uittreksels er uit van de ontvangsten en uitgaven.

'Ontvaen van S. Looeys binnen Brussel voer een sister coors (koren) VIII st. Ontfaen van Gillis De Valck voer een sister coors van

Peeter Box wegen XII st. Ontfaen van Joossen van der Juecht ende dat van Heylix Geest scooven (graanschoven) VIII st. Ander ontfanck in Cooren Inden iersten ontfaen van Heyndrick den Troch IX vt. Ontfaen van Assweren vander Juecht II vt. Ontfaen van Gillis De Valck I vt. Ontfaen van Jan Buggenhout I vt. Ontfaen van Joossen van Herbos I si.' En zo gaat de lijst maar verder, de ene bladzijde na de andere.

Een zelfde lange lijst is er van wat gegeven werd aan de hulpbehoevendenden. Ook uit deze lijst enkele voorbeelden: *'Noch gegeven van Wouter Sieckmans scoenen IX st. Noch gegeven Peeter vercleren aen hout VIII st. Noch gegeven aen smout ende heerinck te Symons Geerdekens XXX st. Noch gegeven Jannen den Luyck aen bier IX st. Noch gegeven van kosten Jans Lux uytvaart XII st'*. Soms staat er bovenaan *'Uitgegeven in cooren'* en volgt er dan een hele reeks van bij voorbeeld 15 namen waarbij dan achter elke naam I, II of III staat en vt.

Zo gaat het bladzijden en bladzijden verder over het geven van schoenen, van huyclaken, van honderd houts tsamen aan twee ziecklieden of nog voor het geven van het nodige voor de reparatie des Heilig Geest huys, voor het geven van een bundel latten, van naegelen en van 100 geluys (dakstroo) aan drie huizen waarvan een Heyligen Geest Huyse was. Ik eindig de reeks met nog een leuk voorbeeldje: *'noch gegeven de weewen Gillis Mertens voer bier welck de siekelieden daer gehaelt hadden'*.

3) Wereldoorlog I

Over dit onderwerp stonden ons drie bronnen ter beschikking. Een eerste bron is een klein schrijfboekje van 32 beschreven bladzijden dat als titel heeft meegekregen: Voedselkomiteit van Maxenzele, verslagen der zittingen 1916. In feite staat er ook nog één verslag in van 1917 en zes van 1918. (6) Een tweede bron is het door de HOM uitgegeven boek *'Getuigenissen van de andere oorlog / Opwijk en Mazenzele (en omstreken) / 1914-1918'*. Voor de derde bron verwijs ik naar het artikel over het Sint-Vincentius Genootschap in het HOM-tijdschrift, jaargang 14, nr. 1. Ik wil hier alleen vermelden dat dit Genootschap een groot deel van zijn geldmiddelen ter beschikking van het Voedselcomité stelde.

Laat ik vooraf een woordje uitleg geven over dat Comité.

Kort na de Duitse bezetting werd het reeds duidelijk dat België met zijn zeven miljoen inwoners onvoldoende voedsel voortbracht. In het najaar van 1914 werd het dan ook meer dan duidelijk dat ons land bedreigt werd door een enorme hongersnood. Er diende dan ook een nooit eerder vertoonde humanitaire hulpoperatie opgezet voor ons land dat voor 80% van zijn voedsel afhankelijk was van import. Gelukkig gaf de bezetter toen in oktober toelating het 'Nationaal Hulp en voedingscomité' op te richten. Die taak werd op zich genomen door de in ons land alom bekende Ernest Solvay (industriële en sociaal denker) en door Emile Franqui (aanvankelijk financier en politicus, daarna vicegouverneur van de 'Société Générale').

Dit Comité zou zorgen voor voedingswaren, kleding en brandstoffen. Daarnaast was er ook bekommernis over de Volkssoep, de kindervoeding, de familieleden van militairen, de werklozen en de kantwerksters. Het comité was onderverdeeld in provinciale, kantonale en plaatselijke comités. Opmerkelijk is dat er ook een ondercomité bestond voor de volkssoep, en dat zowel in Opwijk als in Mazenzele. Wetenswaardig is ook dat Opwijk, Asse en Hekelgem tussen de 30 en 40% voedingsondersteunden hadden, Merchtem, Mollem en Steenhuffel tussen de 20 en 30% en Mazenzele tussen de

10 en 20%.

Het Opwijkse Comité was gevestigd in de Waag. Het was Louis Lindemans die reeds voorzitter was van de Kerkfabriek en van het Opwijkse St.-Vincentius Genootschap en te gelijk Gemeenteraadslid die in november 1914 ook nog voorzitter werd van genoemd comité. In Mazenzele werd pastoor Octaaf De Smedt voorzitter.

Bron 1

Op bladzijde twee van het boven vermelde boekje worden we meteen geïntroduceerd in de werking van het Comité. *'De voorzitter, zo staat er te lezen, deed de volgende mededelingen: ten 1e: het meel moet van toekomende week af verkocht worden aan 0,4721fr per kgr. Ten 2de: er zal eerlang ammoniak sulfaat te bekomen zijn. Ten 3de: De landbouwers zullen kunnen mais bekomen, alleenlijk bestemd tot het zaaïen. Ten 4de: De Comiteiten moeten regelmatig alle weken vergaderen en een verslag der zitting opzenden naar het provinciaal Comité.'* Dit verslag eindigt dan met het voorlezen van een brief betreffende het verdeelen van witte bloem aan zieken.

Twee bladzijden verder staat op 7 mei 1916 dat er gezorgd moet worden dat er aan de werklozen werk wordt verschaft. De volgende dag staat er dan dat het Comité voor werk zal zorgen en wel bepaald het

Bereiding van de volkssoep in het gasthuis van Opwijk onder WO I.

kuisen der grachten en het gelijk maken van wegen en banen.

In dit verslag stond ook nog dat er suiker en rijst was en dat de suiker zou verdeeld worden aan 250 gr. per persoon. Voor het verdelen van de rijst zou men beginnen nr 116. Een week later gaat de aandacht dan weer naar andere noden. *'De moeder, zo staat er, zal 1/5 rantsoen per dag meer ontvangen tot dat haar kind één jaar oud is. De vrouwen welke zes maand zwanger zijn zullen zulks ook ontvangen.'*

In het verslag van 25 juni 1916 gaat het over de inrichting van schoolsoep en in het verslag van 1 december 1916 van schoolmaaltijden. In het verslag van 28 mei 1917 werd mijn aandacht er op getrokken dat men aandrang om overal soep uit te delen. Op 9 april 1918 is er dan weer sprake van een soepfonds. Merkwaardig is ook dat in dit verslag staat dat er een schepene en een gemeenteraadslid op de vergadering aanwezig waren. Wat er ook van zij, in 1984 heeft Leo De Nil, in vermeld boekje het volgende geschreven: *'De bedeling van voedingswaren en soep gebeurde in de woning van De Cock en Vereertbruggen (later Gust Coeck) waar nu Miel Wille gebouwd heeft'*. Hij voegde er aan toe dat oorspronkelijk de woonst 'het soepkot' werd genoemd. Ik wil ten slotte ook nog vermelden dat er in het verslag van 11 december 1916 sprake is van schoolmaaltijden.

Het zou ons te ver brengen indien ik van elke zitting verslag zou uitbrengen. Toch nog dit: *'De soldatenkinderen zullen kosteloos geneeskundige hulp genieten. De heer dokter De Smedt van Opwijk zal de kinderen van Maxenzele verzorgen'*.

Dat alles niet altijd naar wens verliep moge blijken uit het verslag van 24 juli 1913. We lezen daar het volgende: *'De heer Meert, Amerikaanse afgevaardigde van het Nationaal Comité (Commission for Relief in Belgium) heeft vandaag eene conferentie gehouden ... te Assen'. Spijtig genoeg was de boodschap dat er in Amerika genoeg spek, rijst en vet voorhanden was maar dat er geen schepen waren om ze naar België te brengen.'*

Bron 2

De tweede bron is zoals vermeld het door de HOM uitgegeven boek over de eerste wereldoorlog. Vooral de bladzijden 362 tot 375 zijn belangrijk voor ons onderwerp. Concreet gaat het hoofdzakelijk over de

representatieve briefwisseling van het Opwijkse gemeentebestuur.

De eerste 4 brieven gaan over de aankoop van meel. In feite zijn het smeekbrieven. In de eerste brief wordt aan de Gouverneur gevraagd aan de maalterij 'Drij fonteynen' te Vilvoorde 10.000 kilogram te laten leveren. Een dag later wordt die vraag herhaald. Nog drie dagen later wordt er alweer op de vraag teruggekomen: *'Aangezien ons in de provincie Brabant alle vervoer per ijzerenweg is afgesloten ... verzoeken wij van aan eenen der maalterijen Op de Beeck van Mechelen of Reinders van Boom de toelating te willen geven van voor onze gemeente 10.000 kilogram bloem af te leveren'*. Een dag later wordt de vraag herhaald. Nog drie dagen later wordt er alweer op de vraag teruggekomen Vijf dagen later wordt de Gouverneur nog maar eens aan de vraag - misschien zouden we beter schrijven de noodkreet - herinnerd. De ene noodkreet volgt na de andere: *'Daar wij nog geen antwoord ontvangen hebben komen wij opnieuw smeken ...'*. De mensen wat eten bezorgen was blijkbaar geen sinecure!

Een andere brief gaat over het leveren van voeding voor het vee: 100 zakken zemels, 100 zakken lijnmeel en 100 zakken maïs. Nog een andere brief gaat over de hulp aan 10 gezinnen wiens huis is uitgebrand. Gevraagd worden kledingstukken, beddegerief, deksels. En zo wordt de ene noodkreet na de andere verzonden: een smeekbede om hulp aan 300 werklozen, hulp aan de inwoners van een vijftigtal geplunderde huizen, hulp door het toesturen van de noodwendige 10.000 kg. meel per week, hulp door eindelijk de steenkolen op te sturen die gevraagd werden, hulp voor de volksoep, kortom alle mogelijke hulp voor de arme bevolking.

Ook van Mazenzele zijn enkel brieven van het Gemeentebestuur bewaard gebleven. Daarin gaat het over de aanvraag van kolen, een aanvraag om petroleum, en over een beraadslaging betreffende aardappelen, melk en boter.

de rekening van het voedsel voor menschen
geeft een batig slot van 129, 08 fr.
Er is wegekomen 216 Kiogr. spek, er
blijft ook nog te verdeelen 147 Kiogr. vet,
De verdeling ervan zal deze week geschieden.
(ook 313 Kiogr. rijst.)
De zitting wordt om 21 ure geheven
De Voorzitter,

Zitting van 14 Augustus.
Aanwezig: de heeren Sedmel, Voorzitter,
Verdoold, De Cock, Esseleus, de smedd Fr.
en Albert Leden, en Vande Velde Secretaris.
De zitting wordt om 20 ure geopend
de heer Voorzitter doet de volgende mededeelingen:
geeft lezing van het Reglement over de Kosten
Hooze verzorging der Wv families van Militair-
ren en Behoeftigen.
Voor de gemeente Mascenzele zijn aangewezen
de doctores de smedd van Gynock en Grootkens
en de dochter van Ancke.
Er zal eerlang een dispensaire ^{voor teningde des.} ingericht worden
te Ancke.

Een bladzijde uit het boekje 'Voedingscomiteit van Mascenzele. Verslagen der zittingen. 1916' (augustus 1916).

4) Het Opwijkse OCMW (7)

Vooreerst moet ik er de aandacht op trekken dat op heden niet financiële steun de eerst bekommernis is van het OCMW, maar wel zijn structurele werking. Dat betekent concreet dat volgende vier zaken de eerste aandacht krijgen.

a) Het bezorgen van een betaalbare woning. Zo werden er in 2005 aan mensen die zich in een noodsituatie bevonden negen woningen in eigendom doorverhuurd en werden er door het OCMW twee woningen gehuurd op de privé markt en aan noodlijdenden doorverhuurd.

b) Een tweede punt is de tewerkstelling. Op jaarbasis werden in dit zelfde jaar 21 personen tewerk gesteld. De doelstelling is het aanbieden van opleiding en werkervaring waar mogelijk binnen de eigen OCMW diensten zoals 't Kapstoksken, woon- en zorgencentrum, diensten van de gemeente. Men wil op die manier de doorstroming van de betrokkene naar de gewone arbeidsmarkt bekomen. Daarom werd in 2005 veel aandacht besteed aan praktijkgerichte technische opleidingen. Dat was onder meer een bezoek aan het VDAB opleidingscentrum in Vilvoorde, sollicitatie training, een bezoek aan de stapelplaatsen van Colruyt, vorming in verband met omgaan met geld, een bezoek aan bouwopleiding VDAB en vele andere.

c) Zeer belangrijk is ook nr. 3: budgetbeheer en budgetbegeleiding waarbij vooral het laatste voorrang kreeg. In ongeveer 50% van de dossiers gaat het over mensen met een zeer grote schuldenlast. In 2005 waren niet minder dan 135 dossiers budgetbeheer!!

d) Aandacht wordt ten vierde besteed aan basiseducatie, wat vooral inhield het inrichten van lessen Nederlands, vooral voor allochtonen. 37 personen namen er aan deel. En nu een woordje over de financiële dienstverlening.

Vooreerst een woordje over het leefloon. Ook hier is de bedoeling elke betrokkene de middelen te garanderen om menswaardig te leven. Het aantal dossiers leefloon bedroeg in 2005 zesenzeventig eenheden, onderverdeeld als volgt: 5 alleenstaande mannen, 14 alleenstaande vrouwen, 10 gezinnen en 17 jongeren.

Een andere vorm van financiële bijstand is de aanzuivering van één of meerdere mensen hun rekeningen. Elf gezinnen werden geholpen.

Overeenkomstig met het Koninklijk Besluit van 23 augustus 2004 betreffende de toekenning van subsidies aan het OCMW in verband met culturele participatie, kon het OCMW van Opwijk beschikken over een belangrijk bedrag: 4.196,30 euro op jaarbasis. Bedoeling was en is de bevordering van de maatschappelijke participatie en de culturele en sportieve ontplooiing van de gebruikers van de dienstverlening van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn. Concreet kon het OCMW voor het volgende zorgen: dertien gezinnen kregen

kaarten voor vijf verschillende familievoorstellingen in het Cultureel centrum van Opwijk, voor vijf personen werd het lidgeld van een sportvereniging betaald, voor twee personen de inschrijving in de muziekschool, voor zeven personen werd sportgrief aangekocht, voor één persoon werd een uitgave voor ontspanning nl. aankoop van filmtickets betaald, voor één persoon werd het verblijf voor de sneeuwklassen betaald, voor twee kinderen werd de opvang van de vakantiewerking betaald en voor één persoon het lidgeld van de jeugdbeweging. Iets anders is dan weer dat aan 87 dossiers van de 125 aanvragen een verwarmingstoelage werd gegeven.

Mogen we allen toch eens nadenken over wat we hier hebben gelezen.

Jules VAN DE VELDE

-
- (1) De artikelen werden in 1987 in boekvorm uitgegeven door de HOM.
 - (2) Een sister is een inhoudsmaat ter grootte van 1/4de hectoliter.
 - (3) mutsaard = takkenbos.
 - (4) Het gedurende vele decennia verloren gegaane Manuaal werd in 1991 herontdekt. Het werd in 2000 door de heemkring van Asse (Ascania) en Opwijk verwerkt en gepubliceerd. Het boek *Het manuaal van Peeter Verhasselt, pastoor van Mazenzele 1538-1557. Het landelijke leven in de 16e eeuw* bevat de transcriptie van het originele handschrift en de uitgebreide verwerking. Het boek is nog te verkrijgen op het contactadres van HOM – zie 'Nog beschikbare HOM publicaties' vóór pag. 21.
 - (5) Zie ook *Het huis Verlat*, door Jan Meeussen, in HOM-tijdschrift 2006-1 (jg. 14), pag. 36-37.
 - (6) Document aanwezig in onze archiefverzameling. Met dank aan Freddy en Yvonne Meert-De Nil.
 - (7) Voor het artikel over het OCMW gebruikte ik het boek 'Verslag bij de jaarrekening over het boekjaar 2005.
-